

Περιοδικὰ Ἀνάλεκτα

Biblische Notizen (τόμος 147/2010)

Στὸ τεῦχος 147 τοῦ περιοδικοῦ φιλοξενεῖται τὸ πρῶτο μέρος ἑνὸς ἀφιερώματος στὴν πόλη τῆς Ἀλεξάνδρειας τῆς Αἰγύπτου καὶ στὴ σημασία της κατὰ τὴν ἀρχαιότητα.

Στὸ εἰσαγωγικὸ σημεῖωμα καὶ ἀντὶ προλόγου («Alexandria Stadt der Bildung und der Religion») ὁ Reinhard Feldmeier παρουσιάζει ἐπιγραμματικά τὸ ρόλο τῆς Ἀλεξάνδρειας ὡς θρησκευτικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ κέντρου. Ἡ Balbina Bäbler («Zur Archäologie Alexandrias»), στὴ συνέχεια, κάνει μία σύντομη παρουσίαση τῆς ἱστορίας τῆς Ἀλεξάνδρειας μὲ βάση τις φιλολογικὲς πηγὲς καὶ τὰ λίγα ἀρχαιολογικὰ εὐρήματα. Κυρίως ἐστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον της στὴ Βιβλιοθήκη, στὸν Φάρο καὶ στοὺς τάφους, οἱ ὁποῖοι διασώζουν ἑλληνικὰ καὶ αἰγυπτιακὰ χαρακτηριστικά. Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο («Isis in Alexandria») ὁ Martin Bommas συζητᾷ τις πηγὲς γιὰ τὴ λατρεία τῆς θεᾶς Ἴσιδας ἀπὸ τὴν φαραωνικὴ καὶ τὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν εἰκονογραφικῶν της παραστάσεων ἀπὸ τὴν ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ. Καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ ἀπαρχὲς τῆς λατρείας τῆς θεότητας κατὰ τὴν περίοδο αὐτὴ συνδέονται μὲ τὴν ἰδιωτικὴ λατρεία στὴν πρώιμη Ἀλεξάνδρεια κι ὄχι μὲ τὰ πολιτικὰ ἐνδιαφέροντα τῆς κυρίαρχης τάξης.

Ἀκολουθεῖ τὸ ἄρθρο Dorit Engster («Alexandria als Stadt der Forschung und Technik»), στὸ ὁποῖο παρουσιάζεται ἡ συμβολὴ τῆς Ἀλεξάνδρειας ὡς τόπου ἔρευνας καὶ τεχνολογικῆς ἀνάπτυξης. Ἡ συγγραφέας συνδέει αὐτὴ τὴν πρόοδο μὲ τοὺς Πτολεμαίους, οἱ ὁποῖοι φαίνεται ὅτι τὴν στήριξαν κυρίως γιὰ λόγους πολιτικῆς προπαγάνδας. Τὸ Μουσεῖο τῆς Ἀλεξάνδρειας, ἡ ἴδρυσή του, ἡ ὀργάνωσή του καὶ ἡ λειτουργία του μέχρι τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰ. μ.Χ. ἀποτελοῦν τὸ θέμα τοῦ ἄρθρου τοῦ Heinz-Günther Nesselrath, πὺ ἀκολουθεῖ («Das Museion von Alexandria»). Στὴ συνέχεια ἡ Ilina Tanaseanu-Döbler («Philosophie in Alexandria. Der Kreis um Ammonios Sakkas») παρουσιάζει διαφορετικὲς πτυχὲς τῆς ἀλεξανδρινῆς φιλοσοφίας κατὰ τὴν αὐτοκρατορικὴ ἐποχὴ καὶ ἐστιάζει τὸ ἐνδιαφέρον της κυρίως στὸ παράδειγμα τοῦ Ἀμμωνίου Σακκά. Ὁ Jürgen Zangenberg συζητᾷ στὸ ἄρθρο πὺ ἀκολουθεῖ («Fragile Vielfalt. Beobachtungen zur Sozialgeschichte Alexandrias in hellenistisch-römischer Zeit») τὴν κοινωνικοπολιτικὴ κατάσταση τῶν διαφόρων ἐθνικῶν ὁμάδων, πὺ ἐγκαταστάθηκαν στὴν Ἀλεξάνδρεια κατὰ τὰ ἑλληνιστικὰ καὶ ρωμαϊκὰ χρόνια. Διακρίνει τρεῖς βασικὲς ὁμάδες –τοὺς Αἰγυπτίους, τοὺς Ἕλληνας καὶ τοὺς Ἰουδαίους– καὶ παρουσιάζει τὴ νομικὴ καὶ κοινωνικὴ τους θέση προκειμένου νὰ περιγράψει τὴν περιρρέουσα ἀτμόσφαιρα στὴν πόλη καὶ τις αἰτίες πὺ τελικὰ ὀδήγησαν στὶς διώξεις τῶν Ἰουδαίων στὴν ἐποχὴ τοῦ Καλιγούλα.

Τὸ θρησκευτικὸ κλίμα ποὺ ἐπικρατοῦσε στὴν πόλη τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἐπίσκοπος τῆς τοπικῆς ἐκκλησίας ἦταν ὁ Θεόφιλος παρουσιάζει ὁ Stefan Schmidt στὸ δικό του ἄρθρο («Der Sturz des Serapis. Zur Bedeutung paganer Götterbilder im spät-antiken Alexandria»). Ὡς σημεῖο ἀφετηρίας ὁ συγγραφέας παίρνει τὴν καταστροφὴ τοῦ ἐπιβλητικοῦ ἀγάλματος τοῦ Σαράπιδος μὲ ἐντολὴ τοῦ ἐπισκόπου. Καθὼς ὁ Σάραπισ ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς σημαντικότερους θεοὺς τῆς πόλης καὶ τὸ ἱερό του ἦταν κέντρο ἐκπαίδευσης καὶ φιλοσοφικῶν συζητήσεων ἢ καταστροφὴ τοῦ ἀγάλματος πρέπει νὰ ἀνάγκασε τοὺς χριστιανοὺς τῆς πόλης νὰ ξεκαθαρίσουν τὴ θέση τους ἀπέναντι στὶς ἐθνικὲς παραδόσεις τῆς πόλης. Στὸ τελευταῖο ἄρθρο τοῦ τεύχους ὁ Hinrich Biesterfeldt («Von Alexandria nach Bagdad») συζητᾷ τὶς ἀραβικὲς ἀφηγήσεις μὲ τὸν τίτλο «Ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρεία μέχρι τὴ Βαγδάτη» καὶ ἐξετάζει τὴν ἐπίδραση ποὺ πιθανὸν ἄσκησε ἡ ἀλεξανδρικὴ διανόηση στὴν πορεία υἱοθέτησης τῆς ἑλληνιστικῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἑλληνιστικῶν ἐπιστημῶν ἀπὸ τοὺς Ἀραβες.

Biblische Notizen (τόμος 148/2011)

Στὸν τόμο 148 τοῦ περιοδικοῦ συνεχίζεται τὸ ἀφιέρωμα στὴν πόλη τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ φιλοξενοῦνται ἕξι σύντομα ἄρθρα, στὰ ὁποῖα παρουσιάζονται πτυχὲς τῆς ζωῆς τῆς ἰουδαϊκῆς διασπορᾶς ἐκεῖ καὶ τῶν πρώτων χριστιανῶν Ἀλεξανδρινῶν θεολόγων. Στὸ πρῶτο ἄρθρο ἡ Anna Maria Schwemer («Die griechischen und jüdischen Gründungslegenden Alexandrias») συγκρίνει τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ τοὺς ἰουδαϊκοὺς ἰδρυτικοὺς μύθους γιὰ τὴν πόλη καὶ συμπεραίνει ὅτι καὶ οἱ Ἰουδαῖοι, ὅπως οἱ ἐθνικοὶ γείτονές τους, διηγοῦνταν ἱστορίες γιὰ τὴν ἵδρυση τῆς πόλης, στὶς ὁποῖες ὁμως ἀντικατέστησαν τὶς ἐθνικὲς παραδόσεις γιὰ τὸν Ἀγαθὸ Δαίμονα καὶ τὴ λατρεία τῶν φιδιῶν μὲ ἱστορίες γιὰ τὸν Ἰερεμία καὶ τὸν Μ. Ἀλέξανδρο. Ἡ Maren Niehoff στὴ συνέχεια («Jüdische Biblexegese im Spiegel alexandrinischer Homerforschung») ἐξετάζει τὴν πιθανὴ ἐπίδραση τῆς ἰουδαϊκῆς βιβλικῆς ἐξήγησης στὶς ὁμηρικὲς σπουδές, ποὺ ἀναπτύχθηκαν στὴν πόλη τῆς Ἀλεξανδρείας κατὰ τὰ ἑλληνιστικὰ χρόνια. Ὑποστηρίζει ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι συγγραφεῖς ἐνεπλάκυσαν στὴ σύγχρονη μὲ ἐκείνους συζήτηση τῶν Ἑλλήνων γιὰ τὴν ἔρμηνεία καὶ παρεῖχαν προτοποριακὲς μορφὲς ἔρμηνείας (π.χ. συστηματικὰ ὑπομνήματα). Στὸ δεύτερο μέρος τοῦ ἄρθρου ἡ συγγραφέας ἐπικεντρώνεται στὸ παράδειγμα τοῦ Φίλωνα. Ἡ μετάφραση τῶν Ὁ καὶ ἡ τρέχουσα κατάσταση στὴν ἔρευνά της ἀποτελεῖ τὸ θέμα τοῦ ἄρθρου τοῦ Felix Albrecht, ποὺ ἀκολουθεῖ («Die Septuaginta. Einführung und Forschungsstand»). Ἡ Beatrice Wyss στὸ ἐπόμενο ἄρθρο πραγματεύεται τὴ σχέση τοῦ Φίλωνα μὲ τοὺς φιλόλογους καὶ τὶς μεθόδους ποὺ ἐκεῖνοι ἀνέπτυξαν. Μία προσωπογραφικὴ ἔρευνα ὀδηγεῖ στὴ διαπίστωση τοῦ σημαντικοῦ ρόλου ποὺ διαδραμάτιζαν οἱ φιλόλογοι («γραμματικοί») μεταξὺ τῶν διανοουμένων. Ὁ Φίλων χρησιμοποιοῦ τὶς μεθόδους τους, τὶς προσαρμόζει ὁμως στοὺς δικούς του ἐξηγητικὸς σκοποὺς. Ἡ συγγραφέας στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ἄρθρου τῆς συζητᾷ ἓνα τέτοιο παράδειγμα: ἓνα ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ *Περὶ γενέσεως Ἀβελ*, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει μεγάλες ὁμοιότητες μὲ τὸ *Ὀνομαστικὸ* τοῦ Πολυδεύκη.

Ἀκολουθεῖ ἓνα ἀκόμη ἄρθρο τῆς Anna Maria Schwemer, στὸ ὁποῖο ἡ συγγραφέας συζητᾷ τὴν ἐπανάσταση τῶν Ἰουδαίων τῆς Αἰγύπτου, τῆς Κυρήνης καὶ τῆς Κύπρου στὰ χρόνια τοῦ Τραϊανοῦ καὶ τὶς συνέπειες ποὺ αὐτὴ εἶχε στὴν Ἰουδαϊκὴ διασπορὰ τῆς περιοχῆς. Οἱ ἄλλοτε εὐημεροῦσες Ἰουδαϊκὲς κοινότητες ἀφανίστηκαν καὶ μόνο ἓνα μέρος τους, στὴν Ἀλεξάνδρεια, διασώθηκε. Τὰ δύο τελευταῖα ἄρθρα τοῦ περιοδικοῦ ἔχουν ὡς θέμα τους τὴ χριστιανικὴ Ἀλεξάνδρεια τῶν πρώτων μεταχριστιανικῶν αἰώνων. Εἰδικότερα στὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ ὁ Ralf Alexander Sedlak («Klemens - ein christlicher Autor in Alexandria») συζητᾷ τὸ ἔργο τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως *Στρωματεῖς* καὶ τὴν ἐκλεκτικὴ μέθοδο ποὺ υἰοθετεῖ σὲ αὐτὸ ὁ ἐκκλησιαστικὸς συγγραφέας. Καταλήγει ὅτι αὐτὸ τὸ ἔργο τοῦ Κλήμεντος ἐναρμονίζεται ἀπόλυτα μὲ τὸν πλουραλισμὸ τῆς ζωῆς τῆς Ἀλεξάνδρειας. Ὁ Ὀριγένης, ἡ Σχολὴ του καθὼς καὶ ἡ ἐναντίον του πολεμικὴ εἶναι τὸ θέμα τοῦ ἐπόμενου ἄρθρου («Schola animarum. Bildung und Religion in der Schule des Origenes»). Ὁ συγγραφέας τοῦ Peter Gemeinhardt ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν *Προσφωνητικὸ λόγος εἰς Ὀριγένην* τοῦ ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ προκειμένου νὰ ἀναδείξει τὴ σχέση μεταξὺ δασκάλου καὶ μαθητῆ καθὼς καὶ τὸ πρόγραμμα σπουδῶν στὴ Σχολὴ τοῦ πρώτου. Καταλήγει στὴν κριτικὴ ποὺ ἀσκήθηκε ἐναντίον τῶν ὠριγενικῶν θέσεων, τὶς ὁποῖες ὁμως θεωρεῖ ὅτι εἶναι χαρακτηριστικὲς γιὰ τὴν πρώιμη χριστιανικὴ Ἀλεξάνδρεια.

Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft (τόμος 123, τεῦχος 1/2011)

Στὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ γιὰ τὸ τρέχον τεῦχος δημοσιεύονται 8 μελέτες σχετικά μὲ ζητήματα ἱστορίας τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἑρμηνείας ἐπιμέρους περιοχῶν.

Ἡ πρώτη μελέτη εἶναι τοῦ Otto Kaiser («Der historische und der biblische König Saul») καὶ ἀποτελεῖ τὸ δεύτερο μέρος μιᾶς ἐκτενοῦς μελέτης σχετικά μὲ τὸ πρόσωπο τοῦ Σαοὺλ (τὸ πρῶτο εἶχε δημοσιευθεῖ στὸ προηγούμενο τεῦχος). Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι ἡ μορφή τοῦ ἱστορικοῦ Σαοὺλ κρύβεται κάτω ἀπὸ διάφορες μεταγενέστερες ἀφηγήσεις γιὰ αὐτόν, οἱ ὁποῖες τὸν παρουσιάζουν πάντοτε σὲ ὑποδεέστερη θέση ἐναντι τοῦ Σαμουὴλ καὶ στὴ συνέχεια τοῦ Δαυὶδ καὶ τοῦ Ἰωνάθαν. Μία ἐξαίρεση ἀποτελεῖ τὸ Α΄ Σαμ. 31 καὶ τὸ Β΄ Σαμ. 1, 19-27 μὲ τὸ μεταγενέστερο θρῆνο του γιὰ τὸν Σαοὺλ καὶ τοὺς γιούς του. Ὁ Michael B. Hundley, στὴ συνέχεια («Before YHWH at the Entrance of the Tent of Meeting: A Study of Spatial and Conceptual Geography in the Priestly Texts»), ἐξετάζει τὴν ἱερατικὴ ἔκφραση $\text{כְּ} \text{ } \text{אֵל} \text{ } \text{בְּ} \text{ } \text{פְּנֵי} \text{ } \text{אֵלֹהִים}$, «ἡ εἴσοδος τῆς Σκηνῆς τῆς συνάντησης», τὴν ὁποία τὴν κατανοεῖ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀρχιτεκτονικῆς θεωρίας καὶ πρακτικῆς στὴν ἀρχαία Ἑγγὺς Ἀνατολή. Ἐκτὸς τοῦ ὅτι δηλώνει ἓνα συγκεκριμένο ἀρχιτεκτονικὸ τμήμα σὲ ἓνα ναό, ταυτόχρονα ἡ εἴσοδος στὴν σκηνὴ ἀντιπροσωπεύει ἐκεῖνο τὸ σημεῖο στὸ ὁποῖο ἓνας κοινὸς θνητὸς μπορεῖ νὰ ἔρθει ἐγγύτερα στὸ Θεό, στὸ κατώφλι τῆς προσωπικῆς του κατοικίας, ὅπου ὁ οὐρανὸς συναντᾷ τὴ γῆ.

Τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης μελέτης («The Tradition of Ketib/Qere and its Relation to the Septuagint Text of II Samuel») ἔχει νὰ κάνει μὲ τὴν κριτικὴ τοῦ κειμένου καὶ εἰδικότερα μὲ τὸ δυσεπίλυτο ζήτημα τῶν σημειώσεων Ketib/Qere στὸ μασωριτικὸ κείμε-

νο και ειδικότερα με τὸ ἐρώτημα, ἐάν αὐτὲς οἱ σημειώσεις προέρχονται ἀπὸ τοὺς Μασσορίτες ἢ ἐάν πρόκειται γιὰ συμπιλήματα παλαιότερων κειμενικῶν παραδόσεων. Ὁ συγγραφέας τῆς μελέτης, Jong-Hoon Kim, ἀποπειρᾶται νὰ ἀπαντήσῃ στὸ ἐρώτημα ἐξετάζοντας τὴ σχέση τους πρὸς τὴ μετάφραση τῶν Ο' στὸ Β' Σαμουὴλ. Καταλήγει ὅτι πρόκειται γιὰ παλαιότερες παραδόσεις τοῦ κειμένου, οἱ ὁποῖες χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν πολυμορφία καὶ τὴν ἐλαστικότητά τους. Ὁ Bernard Gosse, στὴ συνέχεια («Les Levites, Jérémie et les Chroniques»), ἐξετάζει τὴ σχέση τοῦ προφήτη Ἰερεμία στὸ ὁμώνυμο βιβλίο καὶ κυρίως στὶς περικοπὲς Β' Χρον. 35, 25. 36, 12. 21. 22. Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ ὅτι ὁ προφήτης στὸ βιβλίο τῶν Χρονικῶν παρουσιάζεται κατὰ πολὺ μὲ στοιχεῖα ποὺ θυμίζουν τὸν Μωυσῆ καὶ τοὺς Λευίτες. Ἔτσι τὸ Β' Χρον. 34, 30 λειτουργεῖ ὡς ἔμμεση ἀναφορὰ στὸ Ἱερ. 16, 5-6 καὶ συνδέεται καὶ μὲ τὸ Β' Χρον. 35, 25, ὅπου γιὰ πρώτη φορὰ στὸ βιβλίο ἀναφέρεται ὁ προφήτης.

Στὸ ἐπόμενο ἄρθρο ὁ John E. Anderson ἐξετάζει τὴν πορεία ἀνάπτυξης τοῦ κειμένου τοῦ Ἀββ. 3 («Awaiting an Answered Prayer: The Development and Reinterpretation of Habakkuk 3 in its Contexts») καὶ ὑποστηρίζει ὅτι μποροῦν νὰ διακριθοῦν τρία διαφορετικὰ στάδια συντακτικῆς παρέμβασης στὸ κείμενο: ἓνας ἀρχαῖος πυρήνας θεοφάνειας, στὴ συνέχεια μία ψαλμικὴ παρέμβαση ἀπὸ τὴν πρῶτη περσοκὴ περίοδο, ἡ ὁποία μεταμορφώνει τὴν θεοφάνεια σὲ ἓνα ψαλμὸ θρῆνο πρὸς τὸν Γιαχβὲ καὶ τέλος σὲ ἓνα τρίτο στάδιο ἡ εἰσαγωγή τοῦ ὀνόματος τοῦ Ἀββακοὺμ καὶ ἡ χρῆση γλώσσας ποὺ θυμίζει τὸν Ἰωὴλ. Τώρα τὸ προηγούμενο παράπονο πρὸς τὸν Γιαχβὲ μετατρέπεται σὲ θεία διαβεβαίωση ὅτι ἡ Βαβυλώνα δὲν θα παραμείνῃ ἀτιμώρητη. Ὁ ρόλος τοῦ Λεβιάθαν καὶ τοῦ Behemot στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπιχειρηματολογίας στὰ Ἰώβ 38-42 ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ Ferdinand Ahuis («Behemot, Leviatan und der Mensch in Hiob 38-42»). Καὶ οἱ δύο δὲν ἀποτελοῦν ἑνσαρκώσεις τῆς μεγαλοπρέπειας τοῦ Γιαχβὲ, ἀλλὰ ὑπόκεινται καὶ ἐκεῖνοι σὲ αὐτήν. Ἐπομένως κυριαρχώντας σὲ αὐτὰ τὰ δύο τέρατα ὁ Γιαχβὲ ἀποδεικνύει τὴν ἀγάπη του γιὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ λόγος τοῦ Γιαχβὲ ἐδῶ θὰ πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ὡς ἀπάντηση στὸ παράπονο τοῦ Ἰώβ στὰ κεφ. 3 καὶ 29-31. Ὁ Israel Finkelstein στὸ ἄρθρο, ποὺ ἀκολουθεῖ («Rehoboam's Fortified Cities (II Chr. 11,5-12): A Hasmonean Reality?»), παρουσιάζει κειμενικὲς, ἀρχαιολογικὲς καὶ γεωγραφικὲς πληροφορίες, οἱ ὁποῖες τὸν ὀδηγοῦν στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ κατάλογος τῶν ὀχυρωμένων ἀπὸ τὸν Ροβοὰμ πόλεων στὸ Β' Χρον. 11, 5-12 δὲν ἀνταποκρίνεται στὴν πραγματικότητα τῆς Ἐποχῆς τοῦ Σιδῆρου, ἀλλὰ ταιριάζει καλύτερα στὴν ἐποχὴ τῶν Ἀσμοναίων, ἴσως στὰ χρόνια τοῦ Ἰωάννη τοῦ Ὑρκανοῦ (β' μ. τοῦ 2ου αἰ. π.Χ.). Στὸ τελευταῖο μέρος τοῦ ἄρθρου τοῦ ὁ συγγραφέας συζητᾷ τοὺς ἱστορικοὺς λόγους ποὺ μπορεῖ νὰ ὀδήγησαν στὴ σύνταξη αὐτοῦ τοῦ καταλόγου. Στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους («Jeremia und das Tofet. Bemerkungen zur grammatischen Interpretation von Jer. 19,11-12») ὁ Johannes Schiller ἀναλύει συντακτικὰ καὶ γραμματικὰ τὴν περικοπὴ Ἱερ. 19, 11-12 καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ μία συμβολικὴ πράξη ποὺ ἀφορᾷ στὴν Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ κατὰ τὸν συγγραφέα ἐδῶ ἢ ἀναφορὰ γίνεται στὴν Tophet.

Zeitschrift für antikes Christentum (τόμος 14, τεύχος 2/2010)

Στὸ παρὸν τεύχος τοῦ περιοδικοῦ δημοσιεύονται ὀκτὼ μελέτες σχετικὰ μὲ ζήτηματα τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας χριστιανικῆς γραμματείας.

Στὴν πρώτη μελέτη («*Streck dich nicht mit einer Verheirateten zum Weingelage hin*» (Sir 9,9a) Edition von P. Vindob. K. 9670») ὁ Hans Förster ἐκδίδει καὶ σχολιάζει τὸ ἀπόσπασμα μιᾶς ὁμιλίας στὰ κοπτικά, τὸ ὁποῖο παρουσιάζει τὸν πειρασμὸ ἑνὸς ἀνθρώπου ἀπὸ τῆ γυναῖκα τοῦ συνεταιίρου του καὶ τὸν παραλληλίζει μὲ ἐκεῖνον τοῦ Ἰωσήφ ἀπὸ τῆ γυναῖκα τοῦ Πετεροῦ. Ὡστόσο ἡ ἱστορία τῆς ὁμιλίας παρουσιάζει ἀποκλίσεις ἀπὸ τὴ βιβλική. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα ὁ συγγραφέας συμπεραίνει ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ ὁμιλία που εἶτε τιμᾷ τὸν ἀρχάγγελο Γαβριήλ, ὁ ὁποῖος διαδραματίζει κάποιον ρόλο στὴν ἱστορία, εἶτε ἐπαινεῖ τὴ συμπεριφορὰ ἑνὸς τίμιου ἀνθρώπου. Στὴ συνέχεια ἡ Emanuele Castelli ἐξετάζει τὸ θέμα τοῦ συγγραφέα τοῦ ἔργου *Περὶ τοῦ παντός* (*De universo*), τὸ ὁποῖο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἀποδόθηκε ἐσφαλμένα στὸν Φλάβιο Ἰώσπη. Μετὰ ἀπὸ σύγκριση μὲ διάφορα κείμενα τῆς ἀρχαιότητας καταλήγει ὅτι ὁ συγγραφέας του εἶναι ὁ ἴδιος μὲ ἐκεῖνον τῆς *Refutatio*. Τὸ κείμενο αὐτὸ ἦταν ἔργο τοῦ σχισματικοῦ ἐπισκόπου Ρώμης Καλλίστου (217-222) καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ *Refutatio* ἀποδόθηκε στὸν Ὡριγένη. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο φαίνεται ὅτι τὸ ἔργο *Περὶ παντός* ἀποδόθηκε στὸν Ἰώσπη.

Ὁ τρόπος πὸν τὰ ἀρχαῖα μαρτυρολόγια παρουσιάζουν τοὺς μάρτυρες ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης μελέτης («*Der frühchristliche Märtyrer und der stoische Weise. Eine topologische Untersuchung*»). Ὁ συγγραφέας τῆς, Jörg Trelenberg, παρατηρεῖ ὅτι σὲ αὐτὰ τὰ κείμενα οἱ μάρτυρες παρουσιάζονται ὅπως οἱ Στωικοὶ φιλόσοφοι καὶ θέτει τὸ ἐρώτημα τῆς πιθανῆς φιλολογικῆς ἐξάρτησός τους ἀπὸ τὰ στωικά κείμενα. Θεωρεῖ ὅτι αὐτὸ τὸ ἐρώτημα μπορεῖ νὰ ἔχει πολλὲς διαφορετικὲς ἀπαντήσεις, πὸν κυμαίνονται ἀπὸ τὴν ἀποδοχὴ μιᾶς πλήρους ἐξάρτησης τῆς μαρτυρολογικῆς παράδοσης ἀπὸ τὴ στωική, μέχρι τὴν πλήρη ἀνεξαρτησία ἀπὸ ἐκείνην. Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Lincoln Blumell («*A Note on Dionysius of Alexandria's Letter to Novatian in Light of Third-Century Papyri*») στὴν ὁποία ἐξετάζεται κατὰ πόσο ἡ ἐπιστολὴ τοῦ ἐπισκόπου Διονυσίου Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸν Νοβατιανὸ, τὴν ὁποία διασώζει ὁ Εὐσέβιος Καισαρείας στὸ ἕκτο βιβλίον τῆς *Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας*, εἶναι γνήσια. Ὁ συγγραφέας συγκρίνει αὐτὸ τὸ κείμενο μὲ ἀνάλογα ἐπιστολικά κείμενα –χριστιανικά καὶ μή– σὲ παπύρους τῆς Αἰγύπτου καὶ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι πρόκειται γιὰ γνήσιο κείμενο.

Ὁ Anthony Dupont στὴ συνέχεια («*The Prayer Theme in Augustine's Sermones ad Populum at the Time of the Pelagian Controversy: A Pastoral Treatment of a Focal Point of his Doctrine of Grace*») ἐξετάζει τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο ἀντιμετωπίζει τὸ ζήτημα τῆς προσευχῆς ὁ ἱ. Αὐγουστίνος στὸ πλαίσιο τῆς ἀντιπελαγιανῆς πολεμικῆς του στὸ ἔργο του *Sermones ad populum*. Ὁ συγγραφέας παρατηρεῖ πὸς ὁ Αὐγουστίνος χρησιμοποιεῖ τὴν προσευχὴ μέσα σὲ αὐτὴν τὴ συνάφεια γιὰ νὰ τονίσει ἀπὸ τὴ μία τὴν ἁμαρτωλότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτωλὸ ἀνθρώπο. Τὸ θέμα τῆς ἐπόμενης μελέτης εἶναι ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο προσλήφθηκε ἡ

διδασκαλία και ἡ ζωὴ τοῦ ἱ. Αὐγουστίνου ἀπὸ τοὺς μεταγενέστερους («*Alium sub meo nomine: Augustine between His Own Self-Fashioning and His Later Reception*»). Ἡ συγγραφέας, Karla Pollmann, παρατηρεῖ πὼς ὁ ἐκκλησιαστικὸς ἄνδρας εἶχε συνείδηση τῆς πολυμορφίας τῶν τρόπων πρόσληψής του καὶ προσπάθησε νὰ περιορίσει αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενο μὲ τὸ ἔργο του *Confessiones*, ὅπου παρουσίαζε τὴ ζωὴ του καὶ μὲ τὸ ἔργο του *Retractationes*, στὸ ὁποῖο προσπαθοῦσε νὰ ἐλέγξει τοὺς πιθανοὺς διαφορετικοὺς τρόπους πρόσληψης τοῦ ἔργου του. Ἡ συγγραφέας ἐπίσης ἐξετάζει πόσο ἐπιτυχὲς ἦταν αὐτὸ τὸ ἐγχείρημα τοῦ Αὐγουστίνου. Μὲ ἀφορμὴ τὸ βίο τῆς Μελανίας τῆς Νεώτερης οἱ συγγραφεῖς τῆς τελευταίας μελέτης τοῦ τεύχους, Roberto Alciati καὶ Mariachiara Giorda, ἐξετάζουν τὶς διαφορετικὲς μορφὲς ἀσκητικῆς ζωῆς τὶς ὁποῖες δοκίμασε ἡ Μελανία («*Possessions and Asceticism: Melania the Younger and her slow way to Jerusalem*»). Ἐξετάζουν τὶς βαθύτερες οἰκονομικὲς, νομικὲς καὶ θεολογικὲς ἐπιπτώσεις πού ἔχει ἡ κάθε μορφή προκειμένου νὰ κατανοηθεῖ ἡ μακρὰ πορεία τῆς Μελανίας πρὸς τὴν Ἱερουσαλήμ.

Zeitschrift für Theologie und Kirche (τόμος 108, τεῦχος 1/2011)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους («*Wenn das Gesetz nicht gesagt hätte ... Röm 7,7b und antike Äußerungen zu paradoxen Wirkungen von Gesetzen*») ὁ Stefan Krauter σχολιάζει ἑρμηνευτικὰ τὸ Ρωμ. 7, 7β. Συνδέει τὴ θέση τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἐκεῖ ὅτι ὁ Νόμος οὐσιαστικὰ ὀδήγησε τοὺς ἀνθρώπους στὴν ἀκρασία μὲ ἕνα γνωστὸ ἀξίωμα τῆς ἀρχαίας ἠθικῆς φιλοσοφίας: οἱ ἀπαγορεύσεις μποροῦν νὰ ἔχουν τὰ ἀντίθετα ἀποτελέσματα καὶ νὰ ὀδηγήσουν τὸν ἄνθρωπο στὴν παράβαση. Ἡ Dorothea Wendebourg, στὴ συνέχεια, ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τῆς ἐκδίωξης ἑκατομμυρίων Γερμανῶν ἀπὸ τὶς χώρες τῆς Ἀνατολικῆς Εὐρώπης καὶ τῆς ἐγκατάστασής τους ὡς προσφύγων πλεόν στὴ Γερμανία κατὰ τὸ Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ἢ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ αὐτόν. Μὲ ἀφορμὴ αὐτὴν τὴν πραγματικότητα ἡ συγγραφέας συζητᾷ τὴ στάση τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι σὲ αὐτὸ τὸ ζήτημα καὶ τὸ θεολογικὸ περιεχόμενο πὺ ἔδωσε στὸ πρόβλημα τῆς προσφυγιάς. Ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ ἀποκατάσταση μιᾶς ἐκκλησιοκεντρικῆς πολιτισμικῆς μνήμης πὺ νὰ συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν πλοῦσια κληρονομιά τοῦ ἀνατολικογερμανικοῦ προτεσταντισμοῦ.

Ἡ συζήτηση γιὰ τὴ σχέση μεταξὺ λουθηρανικοῦ καὶ μεταρρυθμισμένου προτεσταντισμοῦ κατὰ τὸ 19ο αἶ. ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ Martin Laube, πὺ ἀκολουθεῖ («*“Innere Differenzen des religiösen Lebens” Die Debatte um das Verhältnis von lutherischem und reformiertem Protestantismus im 19. Jahrhundert*»). Ὁ συγγραφέας ἐντοπίζει τὴ διαφορὰ στὴν ὑπαρξη μιᾶς θρησκευτικῆς ὑποκειμενικότητας. Οἱ θεολόγοι πὺ ἐνεπλάκυσαν σὲ αὐτὴν τὴ συζήτηση (Alexander Schweizer, Ferdinand Christian Baur καὶ Matthias Schneckenburger) κατόρθωσαν νὰ φέρουν στὸ προσκήνιο τὴ δογματικὴ ὡς ἀπαραίτητο μέσο αὐτοπροσδιορισμοῦ τῶν προτεσταντικῶν ὁμάδων. Ὁ Dietz Lange, στὴ συνέχεια, συζητᾷ τὴν περὶ ἐκκλησίας ἀντίληψη τοῦ Γερμανοῦ θεολόγου Gerhard Ebeling («*Kirche im Zeichen der Zwei-Reiche-Lehre Ein Beitrag zur Ekklesiologie Gerhard Ebelings*»). Ὁ Ebeling στὴν περὶ ἐκκλησίας θέση

του έδωσε κυρίως έμφαση στην κοινωνία τών πιστών ως αποδεκτών του λόγου του Θεού. Υίοθετεί βέβαια τη θέση του Λουθήρου για τίς «δύο έξουσίες», είναι όμως ιδιαίτερα επιφυλακτικός άπέναντι στη λειτουργία τής Έκκλησίας ως θεομού. Ό συγγραφέας πιστεύει ότι αυτές οί θέσεις του Ebeling μπορούν να έχουν την αξία τους σε μία εποχή πού οί έκκλησίες άπειλούνται άπό την ύπερ-έκκοσμίκευση. Στο τελευταίο άρθρο του τεύχους ή Julia Koll συζητά τó πρόβλημα τής διατήρησης τής εκκλησιολογικής ποιότητας τών λατρευτικών συνάξεων τής Κυριακής στον προτεστάντικο χώρο («Gott interaktiv: Gottesdienstliche Beteiligung zwischen Anspruch und Wirklichkeit»). Άξιοποιώντας τά πορίσματα τής θεωρίας τής άλληλεπίδρασης και τής διαδραστικότητας, ή συγγραφέας όρίζει τη συμμετοχή στην κοινότητα ως παρουσία, ενεργό δράση και ανάπτυξη άμοιβαίων σχέσεων με τά υπόλοιπα μέλη της.

Evangelische Theologie (τόμος 71, τεύχος 1/2011)

Τά δύο πρώτα άρθρα του τεύχους πραγματεύονται τó ζήτημα τής λεγόμενης «διαπολιτισμικής» / «διαπολιτισμικής» θεολογίας, ενώ τά υπόλοιπα έχουν ως θέμα τους ζητήματα προτεστάντικης θεολογίας και πρακτικής. Στο πρώτο άρθρο («Interkulturelle Theologie als interreligiöse Theologie») ό Perry Schmidt-Leukel άντιπαραβάλλει την άκαδημαϊκή θεολογία προς τη «διαθρησκειακή» θεολογία και ύποστηρίζει ότι ή δεύτερη μπορεί να αποτελέσει τó μέλλον τής θεολογίας, καθώς είναι σε θέση να ξεπεράσει τά στενά όρια μιās καθαρά όμολογιακής θεολογίας. Παρατηρεί ότι αυτή ήδη εφαρμόζεται σε πολλές περιοχές τής σύγχρονης θεολογίας και άναπτύσσει ως θεμελιώδεις άρχές αυτής τής θεολογικής αντίληψης τήν «έρμηνευτική τής διάθεσης έμπιστοσύνης», τήν ιδέα τής πίστης στην ένότητα τής πραγματικότητας, τήν έπιστροφή στο διαθρησκειακό διάλογο και τέλος μία έξαρχής άνοικτή διάθεση προς τήν έτερότητα.

Ή Angela Standhartinger στη συνέχεια έξετάζει τó ρόλο πού διαδραμάτισε ό Rudolf Bultmann στο διαθρησκειακό διάλογο («Rudolf Bultmann im interreligiösen Dialog»). Ξεκινώντας άπό τίς συζητήσεις του μεγάλου Γερμανού θεολόγου με τούς Ίουδαίους μαθητές του Hans Jonas και Hannah Arendt και με τó σύγχρονό του Leo Baeck ή συγγραφέας διερευνά στην άρχή κατά πόσο αυτές έπηρέασαν τήν έρμηνεία του Bultmann στο κατά Ίωάννην ευάγγελιο. Έπιπλέον άναζητά τήν επίδραση πού μπορεί να άσκησαν οί θέσεις του Bultmann και οί έρμηνευτικές του προτάσεις στο διαθρησκειακό διάλογο και έντοπίζει τέτοια παραδείγματα θετικής έπιρροής. Ό τρόπος πού κατανόηθηκε ή περι δικαιοσύνης διδασκαλία του Λουθήρου άπό τη φινλανδική θεολογική σκέψη άποτελεί τó θέμα τής έπόμενης μελέτης («Gottes Gnade als Teilgewährung an ihm. Überlegungen zur finnischen Luther-Interpretation - Kristlieb Adloff zum 75. Geburtstag gewidmet»). Ό συγγραφέας της Martin Hailer σημειώνει τήν έμφαση πού δίνει ή φινλανδική πρόσληψη αυτής τής βασικής διδασκαλίας του Λουθήρου στην όντική παρουσία του Θεού και στη διάσταση τής θεώσεως πού ένυπάρχει σε αυτήν. Μέσα άπό μία σύντομη έρμηνεία τής περι δικαιοσύνης διδασκαλίας ό συγγραφέας συμφωνεί γενικά με τήν φινλανδική έρμηνεία και τονίζει τόν κεντρικό ρόλο του Θεού ως δωρητή τής χάριτος. Ό Jobst Reller, στη συνέχεια («Laßt uns

hinauf gen Bethel ziehen. Pilgern und Wallen in der deutschen Missionsbewegung des 19. Jahrhunderts: Eine Blütenlese»), παρουσιάζει τὸ φαινόμενο τῶν προσκυνηματικῶν ἐπισκέψεων στὸ γερμανικὸ εὐαγγελικὸ χωρὸ κατὰ τὸ παρελθόν καὶ ἐντοπίζει διάφορα τέτοια προσκυνήματα (Bethel, Hermannsburg κ.ά.). Ὁ ποιμαντικὸς ρόλος τοῦ ἐφημέριου στὸ γάμο ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς τελευταίας μελέτης τοῦ τεύχους («Es war sehr persönlich. Pastorale Präsenz in der Wahrnehmung von Brautpaaren»). Ὁ συγγραφέας τῆς, Konrad Merzyn, ἐντοπίζει τὸν ποιμαντικὸ ρόλο ποὺ πρέπει νὰ διαδραματίζει ὁ ἱερέας καὶ τὴν προσωπικὴ σχέση ποὺ πρέπει νὰ ἀναπτύξει μὲ τὸ ζευγάρι πρὶν καὶ κατὰ τὴ διάρκεια τοῦ γάμου ἀφαιρῶντας ἀπὸ αὐτὸ τὸ ρόλο κάθε ὑποψία ἐξουσίας καὶ αὐθεντίας.

Neue Zeitschrift für systematische Theologie (τόμος 53, τεῦχος 1/2011)

Ὁ Oswald Bayer συζητᾷ στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους τὴν ἰδέα τοῦ Γερμανοῦ θεολόγου Johann Georg Hamann γιὰ τὴ «γεύση τῶν σημείων» (Geschmack an Zeichen Zweifel und Gewissheit im Briefgespräch zwischen Lavater und Hamann). Γιὰ τὸν συγγραφέα αὐτὴ πηγάζει ἀπὸ τὴν πίστη του στὸ Θεὸ ὡς δημιουργὸ καὶ ὀρίζεται χριστολογικὰ καὶ ἐσχατολογικὰ. Τὸ γεγονός ὅτι τὰ σημεία χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸ πεπερασμένο, δὲν ἀποκλείει τὴ βίωσή τους στὸ παρὸν στὴν πληρότητά τους μὲ ἀπὸ τρόπο. Αὐτὸ ὀδηγεῖ τὸν Hamann στὴν σκέψη ὅτι κανεὶς πρέπει νὰ ἀπολαμβάνει τὴ ζωὴ καὶ τὶς ἀπλὲς χαρὲς τῆς καὶ στηρίζεται αὐτὴ τὴ θέση καὶ βιβλικὰ στὸ παράδειγμα τοῦ Ἰησοῦ ὁ ὁποῖος, ἐνῶ πίστευε στὴν ἐπικείμενη ἔλευση τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ταυτόχρονα συμμετεῖχε σὲ ἐκδηλώσεις ὅπως ἦταν τὰ δεῖπνα. Ἡ μετα-κριτικὴ ποὺ ἄσκησε ὁ Hamann στὴν στάση τοῦ Kant ἀπέναντι στὴν καθαρὴ λογικὴ, ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς μελέτης τοῦ Knut Martin Stünkel, ποὺ ἀκολουθεῖ («Als Spermologe gegen Baubo - Hamanns Metakritik der philosophischen Reinheit»). Ὁ Hamann παρατηρεῖ ὅτι ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη, ἡ ὁποία μὲ ἔμφαση ἐπιμένει στὴν καθαρότητα συμπεριφέρεται ὡς θρησκεία. Στὴν κριτικὴ στάση τοῦ Kant ἀντιπαραβάλλει μία συνειδητὰ μὴ καθαρὴ σκέψη, ἡ ὁποία στηρίζεται στὶς αἰσθήσεις, στὸ συναίσθημα καὶ στὴν ἱστορία. Θεωρεῖ ὅτι μιὰ τέτοια προσέγγιση εἶναι πολὺ πιὸ γόνιμη ἀπὸ τὴν ἀποστειρωμένη καθαρὴ λογικὴ σκέψη.

Ὁ Thomas Wabel, στὴ συνέχεια, συζητᾷ τὴ θέση τοῦ Λουθήρου γιὰ ἀπόλυτη ἀπόκρυψη τοῦ Θεοῦ («Verborgenheit und Entzogenheit Gottes»). Ὁ συγγραφέας ἐντοπίζει τὶς δυσκολίες ποὺ προκαλεῖ μία τέτοια θέση στὴ συστηματικὴ θεολογία καὶ προτείνει μέσα ἀπὸ μία νέα ἀνάγνωση ἀποσπασμάτων τοῦ ἔργου τοῦ Λουθήρου *De servo arbitrio* καθὼς καὶ τῆς ἐρμηνείας τους ἀπὸ τὸν Eberhard Jüngel ὡς λύση τὴ φαινομενολογικὴ ἰδέα τῆς «ἀπόσυρσης». Ἀκόμη καὶ ἡ πλήρης ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ συνοδεύεται ἀπὸ τὴ διάσταση τοῦ ἀπρόσιτου, καθὼς ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτεται ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, διακρίνεται ὁμως ταυτόχρονα ἀπὸ αὐτόν. Ἀκολουθεῖ ἡ μελέτη τοῦ Christian Danz γιὰ τὴν ἐπίδραση ποὺ ἄσκησε ἡ παράσταση τῆς Δευτέρας Παρουσίας στὴν προτεσταντικὴ θεολογία («“Und sie werden hingehen: diese zur ewigen Strafe, aber die Gerechten in das ewige Leben” (Mt 25,46). Überlegungen zur Funktion und Bedeutung des Letzten Gerichts in der protestantischen

Theologie»). Ἀναγνωρίζοντας τὴ δυσκολία ποὺ προκαλεῖ ἡ ἰδέα τῆς αἰώνιας τιμωρίας καὶ τῆς αἰώνιας μακαριότητος ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὁ συγγραφέας προτείνει μία νέα κατανόηση αὐτῶν τῶν ἐσχατολογικῶν ἐξαγγελιῶν. Σύμφωνα μὲ αὐτὴν ἡ κόλαση καὶ ὁ παράδεισος δὲν θὰ πρέπει νὰ θεωρηθοῦν χαρακτηρισμοὶ συγκεκριμένων τόπων, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ συνδεθοῦν μὲ τὸν τρόπο ποὺ κατανοεῖ ὁ ἄνθρωπος τὸ ρόλο του μέσα στὴν ἱστορία. Ἀξιοποιώντας τὴ διδασκαλία περὶ ἀντιδόσεων τῶν ἰδιωμάτων καὶ γενικότερα τὸ χριστολογικὸ δόγμα, ὅπως αὐτὸ διατυπώθηκε στὴ σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος, ὁ Ulrik Becker Nissen στὴν τελευταία μελέτη τοῦ τεύχους («Responsibility and Responsiveness. Reflections on the Communicative Dimension of Responsibility») διατυπώνει κάποιες σκέψεις σχετικὰ μὲ τὴν ἀνάπτυξη ἐνὸς αἰσθήματος εὐθύνης ποὺ ἐκδηλώνεται ὡς ἀπάντηση τῆς προκλήσεως τοῦ περιβάλλοντος. Ὑποστηρίζει ὅτι μιὰ τέτοια στάση εἶναι περισσότερο γόνιμη καὶ μπορεῖ νὰ ἐξασφαλίσει τὴν ἰσορροπία μεταξὺ τῆς κοινῆς πολιτικῆς στάσεως τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου καὶ τῆς διατήρησής τῆς προσωπικῆς ἐτερότητας.

*Αἰκατερίνη Τσαλαμπούνη, Λέκτορας Κ.Δ.,
Τμῆμα Ποιμαντικῆς καὶ Κοινωνικῆς Θεολογίας Α.Π.Θ.*

International Journal of Orthodox Theology (τόμος 1, τεῦχος 2/2010)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «In the Spirit through the Son to the Father» ὁ Sigurd Bergmann ξεκινώντας ἀπὸ τὴν πρόταση «Ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ στὴ ζωὴ τῆς Ἁγίας Τριάδας» διατυπώνει τέσσερις σκέψεις: α. Ὅτι κάποιος μπορεῖ νὰ μιλήσει γιὰ τὸν Θεὸ ὡς Πατέρα μόνο σὲ Τριαδικὸ πλαίσιο, β. Ἡ ἔννοια τῆς μοναρχίας ἔχει νόημα μόνο ἐὰν ἐρμηνευτεῖ ὅπως κατανοοῦνταν στὴν ὕστερη ἀρχαιότητα στὴν προοπτικὴ τῆς ἐξουσίας καὶ δύναμης, γ. Ἡ τριαδικὴ κοσμολογία παραμένει παρούσα σὲ μιὰ οἰκο-θεολογία τῆς δημιουργίας, ἡ ὁποία θὰ μιᾶ σωτηριολογικὰ καὶ ὄχι ὄντολογικὰ γιὰ τὸν Πατέρα καὶ δ. Ἡ Ἀρχὴ τοῦ Πατέρα θὰ πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται ὡς ἓνας «χώρος κίνησης».

Ἡ Elizabeth Johnson στὸ ἄρθρο τῆς μὲ τίτλο «Female Symbols for God», ἀφοῦ ἀναλύσει τὰ προβλήματα ποὺ προκαλοῦνται ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικὴ χρῆση ἀνδρικών συμβόλων γιὰ τὸν Θεό, ὑποστηρίζει ὅτι ἡ χρῆση καὶ γυναικείων συμβόλων σὲ συνδυασμὸ μὲ ἀνδρικά ἢ ἄλλα παρμένα ἀπὸ τὸ ζωικὸ βασίλειο καὶ τὴ Δημιουργία ἀποτελεῖ μιὰ ὑγιὰ λειτουργία στὴν ἐκκλησιαστικὴ ζωὴ. Στὸ μελέτημα μὲ τὸν τίτλο «God the Father, the basis of intertrinitarian unity. An approach according to Father D. Staniloae's theological perspective» ὁ Adrian Lemeni θὰ ἐπιχειρήσει μιὰ προσωποκεντρικὴ προσέγγιση τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ μέσα ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ μεγάλου Ρουμάνου θεολόγου π. Δημητρίου Στανιλοάε. Σύμφωνα μὲ τὸ συγγραφέα τὸ πρόσωπο δὲν μπορεῖ νὰ μετατραπῆ σὲ μιὰ ἀπλὴ ἰδέα ἢ ἔννοια ἢ νὰ αὐτοκατανοηθεῖ, ἀκριβῶς ἐπειδὴ γιὰ νὰ νοηθεῖ ὡς πρόσωπο μιὰ ταυτότητα ὀφείλει νὰ βρίσκεται σὲ ἀγαπητικὴ σχέση πρὸς ἄλλα πρόσωπα. Αὐτὴ ἡ πραγματικότητα φανερῶνεται στὴν Τριαδικὴ ζωὴ. Ἔτσι τὸ πρόσωπο τοῦ Πατρὸς ἀποτελεῖ τὴ βάση τῆς τριαδικῆς ἐνότητας, ὁ ὁποῖος καὶ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴ κάθε ὑπαρξῆς, ἐνῶ ἡ Ἁγία Τριάδα ἀποτελεῖ τὴ δομὴ τῆς τέλειᾶς ὑπαρξῆς. Ὁ

Adrian Niculcea στο άρθρο του με τίτλο «Historical and systematic modern observation concerning the Filioque addition» αποπειράται να προσφέρει την ιστορικά σωστή άρχικη έρμηνεία της νίκης των Λατίνων έναντι των Ἄρειανων, προσδιορίζοντας την άκριβη σημασία της υπεράσπισης μιᾶς *a Patre Filioque* εκπόρευσης τοῦ Πνεύματος, ἐναντίον της ἀρειανικῆς Πνευματολογίας τῶν Βισιγόθων. Σύμφωνα με τὸ συγγραφέα τὸ ἐπίκεντρο τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς Συνόδου τοῦ Τολέδο (589) δὲν ἀφοροῦσε στὴν ἐκπόρευση τοῦ Πνεύματος ἀλλὰ εἰδικὰ στὴ θεία φύση του. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μετὰ τὸ ἄρθρο τοῦ Daniel Munteanu με θέμα «The Filioque controversy as contemporary challenge of the Trinitarian theology» καὶ σημαντικὲς βιβλιοκρισίες.

International Journal of Orthodox Theology (τόμος 2, τεῦχος 1/2011)

Ὁ Stoyan Tanev ἀνοίγει τὸ πρῶτο τεῦχος τοῦ τρέχοντος ἔτους διαπραγματευόμενος τὸ θέμα «Ἐνεργεια vs Σοφία. The contribution of Fr Georges Florovsky to the rediscovery of the Orthodox teaching on the distinction between the Divine essence and energies». Ἐπικεντρώνοντας στὴν σοφιολογικὴ ἔριδα ποὺ ἔλαβε χώρα στὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 20^{ου} αἰῶνα, κάνοντας εἰδικὴ ἀναφορὰ στὴ θεολογία τῶν Φλωρόφσκυ καὶ Bulgakov, ὁ συγγραφέας συζητᾷ τὴν ἐκ νέου ἀνάδυση στὸ προσκήνιο τοῦ θεολογικοῦ προβληματισμοῦ τῆς κλασικῆς διάκρισης μεταξὺ θείας οὐσίας καὶ ἐνεργειῶν. Ὁ Bernd Oberdorfer στὸ μελέτημά του μετὰ τίτλο «Principaliter, Aequaliter, Mutualiter?» ἐπιθυμεῖ νὰ ἐρμηνεύσει τὴν ἀνατολικὴ καὶ δυτικὴ Παράδοση σχετικὰ μετὰ τὴν Τριαδικὴ θεολογία στὴν προοπτικὴ τῆς οἰκουμενικῆς «ἐρμηνευτικῆς τῆς ἐμπιστοσύνης», ξεκινώντας ἀπὸ τὴν πεποίθηση ὅτι τόσο στὴν Ἀνατολὴ ὅσο καὶ στὴ Δύση ἡ Παράδοση ἀκολουθεῖ τὶς βασικὲς ἰδέες καὶ ἔννοιες τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὴ Νίκαια ἕως τὴν Κωνσταντινούπολη. Στὸ κείμενο «Eternal Intra-trinitarian relations and their Economic consequences» ὁ Sorin Selaru μετὰ βάση τὴ θεολογικὴ σκέψη τοῦ π. Δημ. Στανιλοάε ἐπιχειρεῖ νὰ προτείνει μιὰ ὀρθόδοξη ἀνάγνωση γιὰ τὴ σχέση Θεολογικῆς Τριάδος πρὸς τὴν Οἰκονομικὴ Τριάδα, ὡς ἀπάντηση στὴν σχετικὴ πρόταση τοῦ Γερμανοῦ θεολόγου Karl Rahner, τὴν ὁποία καὶ ἀρχικὰ παρουσιάζει. Ὁ Cristinel Ioga στὸ ἄρθρο του μετὰ τὸν τίτλο «The mystery of the Holy Trinity and the Experience of God in Liturgy» ἐπιθυμεῖ νὰ δείξει ὅτι στὴν ὀρθόδοξη θεολογικὴ προοπτικὴ καὶ πίστη τὸ δόγμα τῆς Τριάδος δὲν ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὴ λειτουργικὴ πράξη καὶ πνευματικότητα. Ὑψίσταται μιὰ ἀδιάλειπτη ἐνότητα μεταξὺ δόγματος, λατρείας καὶ πνευματικότητας καὶ ἔτσι τὸ δόγμα τῆς Τριάδος ἔχει προφανεῖς ὄντολογικὲς-προσωπικὲς συνέπειες καὶ δὲν κατανοεῖται ὡς μιὰ ἀφηρημένη διδασκαλία, ἀλλὰ ὡς ἡ ἀληθινὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κόσμου. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται ἀπὸ σημαντικὲς βιβλιοκρισίες.

New Blackfriars (τόμος 92, τεῦχος 1039/Μάιος 2011)

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους μετὰ τίτλο «Amidst fractured faith and the fragility of reason», ὁ Peter Admirand μετὰ ἀφορμὴ τὴν ὁμιλία στὸ Regensburg τοῦ Πάπα Βενέδικτου τοῦ Σί, ὁ ὁποῖος μίλησε γιὰ τὸ «μεγαλεῖο τῆς λογικῆς», θὰ ὑποστηρίξει ὅτι ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ ἐμπλακεῖ κανεὶς στὴν συζήτηση γιὰ τὴν «εὐρύτητα τοῦ λόγου»

είναι να παραμείνει σὲ στενό, συμπαθητικό διάλογο μὲ τις προκλήσεις οἱ ὁποῖες φαίνεται νὰ διαφεύδουν τὸ μεγαλεῖο τῆς λογικῆς, χωρὶς νὰ παρασύρεται ἀπὸ αὐτὸ πού ὁ Πάπας Βενέδικτος ἐπικρίνει ὡς τὸν «αὐτοεπιβαλλόμενο περιορισμὸ τοῦ λόγου στὸ ἐμπειρικά ἐπαληθεύσιμο». Στὴν προοπτικὴ αὐτὴ ἔνα ἀπὸ τὰ κεντρικὰ ἐρωτήματα τοῦ κειμένου εἶναι: ποιά εἶναι ἡ σχέση μεταξὺ τῆς ὁμολογίας μιᾶς κατακερματισμένης πίστεως καὶ τῆς ἀναγνώρισης τοῦ εὐθραυστου χαρακτῆρα τῆς λογικῆς;

Ὁ P.H. Brazier στὸ ἐπόμενο μελέτημα μὲ τίτλο «A theology of Death: the slave Trade, the Holocaust and Abortion-The delusions of religious atheism» σημειώνει ὅτι ἔνα ἀπὸ τὰ βασικὰ ἐπιχειρήματα στὰ γραπτὰ τῶν λεγόμενων Νέων Ἀθεϊστῶν εἶναι ὅτι οἱ ὑποστηρικτὲς ὄλων τῶν θρησκειῶν καταπιέζουν ἢ καὶ ἐξοντώνουν τελικὰ τοὺς ἀντιπάλους τους. Ὡστόσο, ἀποτυγχάνουν νὰ ἀναγνωρίσουν ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι ἀκολουθοῦν τὴν ἴδια πρακτικὴ. Σκοπὸς τοῦ συγγραφέα εἶναι νὰ ἐρευνήσει μὲ ποῖο τρόπο μία διαφωτιστικὴ θεολογία τοῦ θανάτου ἔχει τὶς ρίζες τῆς στὸν θρησκευτικὸ ἀθεϊσμό, ἔνα σύστημα πίστεως πού μπορεῖ νὰ ἐξαπατήσει μία ὁμάδα ἀνθρώπων καὶ νὰ τὴν ὀδηγήσει στὸ νὰ θεωρεῖ μία ἄλλη ὁμάδα ὡς ἀποτελούμενη ἀπὸ μὴ-ἢ ὑπανθρώπους, πού μποροῦν σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι νὰ ὑπόκεινται σὲ ἐκμετάλλευσιν. Στὸ κείμενο μὲ τίτλο «Human Reason, the Inclination to procreation and education of offspring and society» ὁ Kevin O' Reilly σημειώνει ὅτι ἡ ὑλομορφικὴ ἀνθρωπολογία τοῦ Θωμᾶ τοῦ Ἀκινάτη βασιζέται τὶς γνωστὲς διατυπώσεις τῆς γιὰ τοὺς κανόνες τοῦ φυσικοῦ νόμου στὸ περίφημο ἔργο *Summa Theologiae*. Ἐκεῖ μπορεῖ νὰ βρεῖ κάποιος καὶ τὴν τρίτη ἐντολὴ τοῦ φυσικοῦ δικαίου, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ὁ ἄνθρωπος ῥέπει πρὸς τὸ καλὸ σύμφωνα μὲ τὴ φύσιν τῆς λογικῆς, γεγονός πού ἔχει σαφεῖς πολιτικὲς προεκτάσεις. Ὁ συγγραφέας μὲ ἀφορμὴ τὴ θέσιν ὅτι ὁ ὀρθὸς λόγος εἶναι ἐπίσης ἔνσαρκος λόγος ἀναδεικνύει τὶς σχετικὲς προεκτάσεις τῆς ὅλης προβληματικῆς στὸ πεδίο τῆς τεκνογονίας καὶ τοῦ γάμου.

Ὁ Michael Knowles στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «The Galatian Test: Is Islam an Abrahamic religion?» ἐπιχειρεῖ νὰ ἀντικρούσει τὴν παραδεδομένη ἄποψη πού συγκαταλέγει μεταξὺ τῶν Ἀβρααμικῶν θρησκειῶν καὶ τὸ Ἰσλάμ, ἐπὶ τῆ βάσει μιᾶς ἐρμηνευτικῆς προσέγγισης στὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολῆς τοῦ Ἀπ. Παύλου. Ἡ Martina Stepinova μὲ τὸ μελέτημά της «Aquinas Solution of Aristotles Incontinent Man and Augustines two wills» ἐνδιαφέρεται νὰ συμβάλλει στὴ συζήτηση γύρω ἀπὸ τὸ θέμα, «ἀδυναμία τῆς θέλησης» (ἀκρασία), ἡ ὁποία γιὰ τὴ συγγραφέα ξεκινᾷ ἀπὸ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ περνᾷ μέσα ἀπὸ τὸν Αὐγουστῖνο (τὸ πρόβλημα τῶν «δύο θελήσεων») γιὰ νὰ φτάσει στὸν Ἀκινάτη ὁ ὁποῖος συνδέει τὴν σχετικὴ κατανόσή του γιὰ τὸ θέμα μὲ τὴ συνείδηση. Στὸ ἄρθρο μὲ τίτλο «Structures of virtue and vice» ὁ Daniel Daly ἀφοῦ ἐπιχειρηματολογήσει γιὰ τὴν ἀνάγκη χρήσης νέας ὀρολογίας στὴν θεολογικὴ ἠθικὴ («δομὲς τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας»), ἀρχικὰ ἀνακεφαλαιώνει τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἔννοι-
ας «δομὲς τῆς ἁμαρτίας» ἀπὸ τὴ Β' Βατικανὴ Σύνοδο μέχρι τὴν πρόσφατη ἐγκύκλιο τοῦ Πάπα Βενέδικτου *Caritas in veritate*, ἐνῶ στὴ συνέχεια στοχάζεται πάνω στὰ συμπεράσματα πού προέκυψαν καὶ ὑπερασπίζεται τὴν προτεινόμενη νέα ὀρολογία, ἡ ὁποία γιὰ τὸ συγγραφέα μπορεῖ νὰ περιγράψει καλύτερα τὴν ἠθικὴ φύσιν τῶν κοινω-

νικῶν δομῶν. Στὸ τελευταῖο μελέτημα τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «The heart of light: God as Mystery», ὁ Richard Miller προσπαθεῖ νὰ ἀπαντήσῃ σὲ δύο ἐρωτήματα πού ἀφοροῦν στὴν ἀπόδοση τῆς κατηγορίας τοῦ μυστηρίου στὸ Θεό. Ἐκείνη ἡ μία μεριά, ἐὰν ὁ Χριστιανισμὸς δὲν θεωρεῖται οὔτε ὡς ὀρθολογιστικὴ οὔτε ὡς ἀγνωστικιστικὴ πίστι ἀναφορικὰ μὲ τὴ γνώση τοῦ Θεοῦ, ποῖα εἶναι τότε ἡ κατάλληλη κατανόηση τοῦ ὄρου μυστηρίου ὅταν ἀποδίδεται στὸν Θεό; Ἐκείνη ἡ ἄλλη, ἐὰν τὸ μυστήριον προσδιορίζει κάθε θεολογικὴ θεώρηση, πῶς θὰ μποροῦσε ἡ κατάλληλη κατανόηση τοῦ μυστηρίου νὰ χρησιμοποιηθεῖ συστηματικὰ σὲ ὅλο τὸ φάσμα τοῦ θεολογικοῦ στοχασμοῦ; Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τὴν πλούσια στήλη μὲ τὶς βιβλιοκρισίες.

International Journal of Systematic Theology (τόμος 13, τεῦχος 2/ Ἀπρίλιος 2011)

Στὸ πρῶτο ἄρθρο τοῦ τεύχους μὲ τίτλο «Once more the *Logos asarkos*» ὁ Robert Jenson ἐξετάζει τὸ ἐρώτημα γιὰ τὸ ἐὰν ἡ ὁμολογία γιὰ τὴν προ-ὑπαρξὴ τοῦ Χριστοῦ ἐπιβάλλει τὴν θεώρηση γιὰ ἓνα Λόγο ὁ ὁποῖος «πρὶν» τὴν σύλληψη τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἀπλὰ «ἔξι ἀκόμη» ἐνσαρκωμένος. Ὁ συγγραφέας ἀποπειροῦται ἐπιμέρους διασαφίσεις σὲ προηγούμενες προτάσεις του πάνω στὸ πρόβλημα αὐτό.

Ὁ Matt Jenson στὸ ἄρθρο του «Suffering the promise of God: Engaging Oswald Bayer» ἐξετάζει τὴν δημιουργικὴ οἰκειοποίηση καὶ ἀξιοποίηση πού γίνεται ἀπὸ τὸν Oswald Bayer τῆς περὶ Λόγου θεολογίας τοῦ Λουθήρου. Ὁ Bayer θεμελιώνει τὴν θεολογία στὸ θεῖο λόγο τῆς ὑπόσχεσης, κατανοώντας τὴ θεολογία καὶ τὴν χριστιανικὴ ζωὴ ὡς *vita receptiva*, στὴν ὁποία ἡ ἀνθρώπινη δράση εἶναι σὲ κάθε περίπτωση εὐαίσθητη καὶ καταδεκτικὴ. Ὡστόσο, ὁ συγγραφέας θὰ θέσῃ καὶ ὀρισμένα κριτικὰ ἐρωτήματα γιὰ τὴ θεολογικὴ σκέψη τοῦ Oswald Bayer ἀναφορικὰ μὲ τὴ σχέση τῆς Ἀποκάλυψης τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἀπρόσιτον αὐτοῦ, ὅπως ἐπίσης καὶ γιὰ τὸ ἐνδεχόμενο ἡ αὐτο-Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ νὰ τίθεται στὸ περιθώριο. Στὸ κείμενο μὲ τίτλο «The Aesthetic collision: Hans Urs von Balthasar on the Trinity and the Cross» ὁ David Luy ἐξετάζει τὴ σχέση μεταξὺ τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ τοῦ Πάθους τοῦ Χριστοῦ, ὅπως παρατηρεῖται στὸ ἔργο τοῦ von Balthasar καὶ τὴν ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς σχέσης θεωρούμενη ἀπὸ πολλοὺς μελετητὲς συγκεχυμένη προσέγγιση τῆς διάκρισης μεταξὺ τῆς αἰώνιας ζωῆς τοῦ Θεοῦ *ad intra* καὶ τῆς δράσης του στὸν κόσμον μέσω τῆς Οἰκονομίας. Ὁ συγγραφέας ἐπιχειρηματολογεῖ ἐναντίον μιᾶς τέτοιας ἐρμηνείας, ἡ ὁποία παρανοεῖ τὴν ὅλη σκέψη τοῦ μεγάλου θεολόγου, καθὼς δὲν λαμβάνει ὑπόψη τὶς αἰσθητικὲς κατηγορίες οἱ ὁποῖες χρησιμοποιοῦνται ἤδη ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ *The Glory of the Lord*. Οἱ Paul Martens καὶ Tom Millay στὸ ἄρθρο τους «The changelessness of God as Kierkegaard's Final Theodicy: God and the Gift of suffering» ἐξετάζουν τὸ σχετικὸ κείμενο τοῦ Δαννοῦ φιλοσόφου, ὅπου ὑπερασπίζεται τὸν Θεό, ὁ ὁποῖος δείχνει νὰ κἀθεται ἥσυχος καὶ ἀδρανῆς παρακολουθώντας τὴν ἐξαφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπὸ τὴ Δανία. Ἡ ὑπεράσπιση τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸν Δανὸ στοχαστὴ ἀφορᾷ ἐπίσης καὶ τὰ βάρη τοῦ χριστιανοῦ, μὲ τὴ βοήθεια μιᾶς ριζικῆς διάκρισης τῆς πραγματικότητας μεταξὺ χρονικότητας καὶ αἰωνιότητας.

Ὁ Jeremy Wynne στὸ κείμενό του μὲ τίτλο «The livingness of God; or the place of substance and dynamism in a theology of the divine perfections» ἐπισημαίνει ὅτι ἡ συζήτηση γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ Θεοῦ σχετίζεται καὶ ἀφορᾷ ἄμεσα στὸ ζήτημα τοῦ *locus de Deo*. Τὸ κείμενο ἀρχικὰ προτείνει μία βιβλική-δογματικὴ θεώρηση γιὰ τὴ μορφή καὶ τὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς ζωῆς: ἡ ζωὴ τοῦ Θεοῦ ἐντὸς καὶ γιὰ τὸν κόσμον ἔχει τὶς ρίζες του στὴ ζωὴ ποῦ ὁ Θεὸς ἔχει ἀπὸ τὸν ἑαυτόν του, ὡς Πατὴρ, Υἱὸς καὶ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὁ συγγραφέας ἀναφέρεται στὴν ἀνάγκη ἢ ὅλη συζήτηση νὰ ἀπομακρυνθεῖ τόσο ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς θεωρητικῆς ἀπόρριψης κάθε ὀρολογίας περὶ οὐσίας, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς σύλληψης τῆς πραγματικότητας κάτω ἀπὸ μία γενικὴ θεωρία προοδευτικῆς ἐξέλιξης τοῦ κόσμου. Στὸ μελέτημα μὲ τίτλο «The eschatological perfection of the world in God» ὁ Marcus Mühling εἰσάγει μία σημαντικὴ διάκριση σὲ σχέση μὲ τὴ συζήτηση περὶ τοῦ μέλλοντος ἀπὸ χριστιανικὴ ἄποψη, μεταξὺ προ-ἔσχατου καὶ ἔσχατου ὀρίζοντα. Ἐνῶ στὴν πρώτη περίπτωση ὁ ὀρίζοντας διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἐμπειρία ἐπὶ τῇ βάσει τῆς λογικῆς τῆς ἐπέκτασης, στὴν δευτέρῃ περίπτωση ὁ ὀρίζοντας διαμορφώνεται ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς αὐτο-φανέρωσης τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ὡς τοῦ ἀπόλυτου, ὡς τοῦ ἔσχατου. Ἡ αἰωνιότητα θὰ πρέπει νὰ κατανοηθεῖ ἔσχατικὰ στὴν προοπτικὴ τῶν ἐνδοτριαδικῶν σχέσεων τῆς ἀγάπης, ἐνῶ τὸ ἀπόλυτο μέλλον γιὰ τὸν ἄνθρωπον (καὶ τὴ Δημιουργία) συνίσταται στὸ νὰ περιληφθεῖ σ' αὐτὲς τὶς ἐνδοτριαδικὲς σχέσεις κατὰ τρόπο ἄμεσο. Τὸ τεῦχος ὀλοκληρώνεται μὲ πλῆθος βιβλιοκρισιῶν καὶ βιβλιοπαρουσιάσεων.

Philotheos, International journal for Philosophy and Theology (τόμος 11, 2011)

Τὸ περιοδικὸ *Philotheos* εἶναι διεθνὲς ἐπιστημονικὸ περιοδικό, τὸ ὁποῖο ἐκδίδεται ἐδῶ καὶ μία δεκαετία, μία φορὰ τὸ χρόνο, ἀπὸ τὴν ἔδρα τῆς Φιλοσοφίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Βελιγραδίου, ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Καθ. Bogoljub Sijaković. Στὸ περιοδικὸ φιλοξενοῦνται μελέτες θεολογικοῦ καὶ φιλοσοφικοῦ περιεχομένου σὲ ὅλες τὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες, ἀλλὰ ἐπίσης στὴ ρωσικὴ καὶ στὶς σλαβικὲς γλῶσσες.

Στὸν τρέχοντα τόμον φιλοξενοῦνται ἐνδιαφέρουσες μελέτες, ὅπως μεταξὺ ἄλλων τοῦ Nalin Ranasinghe «Ransoming Homer: Socrates' *Apology* and the recovery of Reality», ὅπου ὁ συγγραφέας ἐπιθυμεῖ νὰ ἀναδείξει τὴν ἐξάρτηση τοῦ Πλάτωνα ἀπὸ τὴν πολιτικὴ «θεωρία» τοῦ Ὀμήρου, στὸν τρόπο ποῦ προσεγγίζει καὶ ἐρμηνεύει τὴ ζωὴ τοῦ Σωκράτη. Σὲ ἐπόμενο κείμενο «Ἡ ἀγάπη ὡς σύνδεσμος γινώσκοντος καὶ γινωσκομένου» ὁ Porfirije Peric μελετᾷ τὴ θεολογικὴ διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Παύλου γιὰ τὴ δυνατότητα γνώσεως τοῦ Θεοῦ ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἐρμηνείας τῶν βιβλικῶν κειμένων ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομον.

Ὁ Jovan Milanovic «La bapteme et la tradition patristique» ἀναδεικνύει βασικὲς ὀψεις τῆς διδασκαλίας Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας (ἀπὸ τὸν Τερτυλλιανὸν μέχρι τὸν Ἰωάννη τὸν Δαμασκνόν) γιὰ τὸ νόημα καὶ τὸ περιεχόμενο τοῦ Βαπτίσματος. Ὁ Χρῆστος Τερέζης στὸ μελέτημά του «Interpretation and its patristic application study case: Basil's of Caesareia 'To young men, on how they might derive profit from pagan

literature'» αποπειράται μία κριτική εξέταση τῶν βασικῶν ὄψεων τῆς σχέσης μεταξύ ἑρμηνείας τῶν θρησκευτικῶν κειμένων καὶ τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς μέσα ἀπὸ μία ὀρθόδοξη ὀπτική. Ὁ ἐπίσκοπος Maksim Vasiljevic στὸ ἄρθρο του «A prolegomenon to a study on gender and otherness, with particular reference to the theology of John Zizioulas» ἐπιχειρεῖ νὰ προσφέρει μία κριτική ἀνάλυση τῆς ἑτερότητας τοῦ φύλου ἀπὸ τὴν ὄντολογικὴ προοπτικὴ τῆς ὀρθόδοξης θεολογίας, ἐνῶ παρουσιάζει τὴν ἐκκλησιαστικὴ καὶ πατερικὴ ἄποψη πάνω στὴν θεολογικὴ κατανόηση γιὰ τὸ φύλο, ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τοῦ θεολογικοῦ ἔργου τοῦ Μητροπολίτη Περγάμου Ἰωάννη Ζηζιούλα.

Σύναξη (τεῦχος 118, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 2011)

Τὸ τρέχον τεῦχος τοῦ περιοδικοῦ *Σύναξη* φιλοξενεῖ κείμενα –«κριτικὲς παρεμβάσεις»– ποὺ ἄλλα περισσότερα καὶ ἄλλα λιγότερα περιστρέφονται γύρω ἀπὸ τὸν τρόπο καὶ τὶς προϋποθέσεις τοῦ διαλόγου τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς θεολογίας μὲ τὸ σύγχρονο κόσμο. Ἐπίσης ὑπάρχει κι ἓνα μικρὸ ἀφιέρωμα στὸν Νίτσε.

Στὸ πρῶτο κείμενο «Ἡ χριστιανικὴ ἀντίληψη γιὰ τὸ αἶσθημα τῆς εὐθύνης» ὁ π. Δημ. Στανιλοάε ἐπιχειρεῖ στὸ πλαίσιο τοῦ οἰκουμενικοῦ διαλόγου νὰ παράσχει μία μαρτυρία χριστιανικῆς πίστες μὲ ἐπίκεντρο τὸν Χριστὸ καὶ τὴν ἔμπρακτὴ εὐθύνῃ ἐναντι τοῦ ἄλλου ἀνθρώπου, ποὺ αὐτὴ ἡ πίστη δημιουργεῖ. Στὴ συνέχεια ὁ Jurgen Moltmann στὸ μελέτημά του «Ὁ Θεὸς τῆς ἐλπίδας καὶ ἡ θεολογία τῆς ἐλπίδας» ἐπιμένει κυρίως στὶς βασικὲς ὄψεις μίας θεολογίας τῆς ἐλπίδας, ὅπως λ.χ. τὴν ἰδέα τῆς θεϊκῆς ὑπόσχεσης, τὴν ἰδέα τῆς ἔγερσης τοῦ Σταυρωμένου Χριστοῦ ὡς τῆς ὑπόσχεσης τοῦ Θεοῦ γιὰ τὸν κόσμο καὶ τὴν κατανόηση τῆς ἀνθρώπινης ἱστορίας ὡς μίας ἀποστολῆς γιὰ τὴ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ὁ Μητροπολίτης Καμεροῦν Γρηγόριος μὲ τὸ κείμενό του «Ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ θεσμοῦ τῶν διακονισσῶν εἰς τὴν Ὁρθόδοξον ἱεραποστολήν» ἐξετάζει μεταξύ ἄλλων τὴ θέση τῆς γυναίκας στὴν Καινὴ Διαθήκη μὲ ἐπίκεντρο τὸ πρόσωπο τῆς Θεοτόκου, ἀναφέρεται στὶς θέσεις τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸ ἐπιτρεπτὸ ἢ μὴ τῆς χειροτονίας τῶν γυναικῶν, στὸν θεσμὸ τῶν διακονισσῶν, ὅπως ὑπῆρχε σὲ διάφορες ἱστορικὲς περιόδους τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἐπίσης καὶ στὴν πρακτικὴ τοῦ ἀγίου Νεκταρίου Πενταπόλεως ποὺ εἶχε χειροτονήσει διακόνισσες.

Στὴ συνέχεια ἀκολουθοῦν τὰ κείμενα τῶν Παν. Θωμᾶ «Πρὸς ἀναζήτηση τῆς σωστῆς διάταξης-σχόλιο στὸ ποίημα τῆς Κικῆς Δημουλᾶ 'Λάθος διάταξη'», Στ. Μαμαλούκου «Ἡ ἱστορία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς καὶ ἡ σύγχρονη ὀρθόδοξη ναοδομία», ὁ ὁποῖος ἐξετάζει ποιά εἶναι τὰ καθοριστικὰ ἐκεῖνα στοιχεῖα μέσα ἀπὸ τὴν ἱστορία τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ποὺ θὰ πρέπει νὰ ἀποτελέσουν τὶς δεσμεύσεις ἀλλὰ καὶ τὶς πηγὲς ἔμπνευσης γιὰ μία σύγχρονη ὀρθόδοξη ναοδομία, προτείνοντας στὴν προοπτικὴ αὐτὴ ὀρισμένες προτάσεις. Ἐξάλλου ὁ Ἐρμ.-Γεω. Πλευράκης στὸ μελέτημά του «Κρίση, Λόγος καὶ Θεός, περὶ τοῦ ἔργου τῆς θεολογίας» σκοπεύει νὰ προσδιορίσει τὴ σχέση μεταξύ θεολογίας καὶ κρίσης. Ἀκόμη μὲ ἀφορμὴ τὴ συμπλήρωση 25 ἐτῶν ἀπὸ τὴν κοίμηση τοῦ Παν. Νέλλα, ἰδρυτῆ τοῦ περιοδικοῦ, παρατίθεται ἓνα κείμενο-βιβλιοκρισία του στὸ βιβλίον τοῦ προσφάτως καταταγέντος στὸ ἅγιο-

λόγιον τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας π. Ἰουστίνου Πόποβιτς «Ἄνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος. Μελετήματα ὀρθοδόξου θεολογίας».

Ἄκολουθεῖ τὸ ἀφιέρωμα στὸν Νίτσε μὲ κείμενα τοῦ ἴδιου τοῦ Γερμανοῦ στοχαστῆ («Ὁ εὐρωπαϊκὸς μηδενισμὸς»), τοῦ Πέτρου Γιατζάκη («Ἐπίμετρο»), τοῦ Χρ. Ἡλιόπουλου («Ὁ Nietzsche ἀπέναντι στὸν Χριστιανισμό: Διόνυσος ἐναντίον (;) Ἐσταυρωμένου») τοῦ Σωτ. Γουνελά («Κατὰ Νίτσε, μὲ ἀφορμὴ τὴν ἔκδοσιν τοῦ Ἄντικριστοῦ») καὶ τοῦ Δημ. Μπαλιτᾶ («Κ. Λεόντιεφ καὶ Φρ. Νίτσε»). Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ τὶς μόνιμες σπῆλες του γιὰ τὸ διάλογο μὲ τοὺς ἀναγνώστες καὶ τὸ βιβλιοκριτικὸ δελτίο.

Ψυχῆς Δρόμοι, (τεῦχος 1, Ἰούνιος 2011)

Τὸ Ψυχῆς Δρόμοι εἶναι ἕνα νέο περιοδικὸ πὺ φιλοδοξεῖ νὰ ἐγκαινιάσει ἕνα νηφάλιο καὶ δημιουργικὸ διάλογο μεταξὺ τῶν ψυχολογικῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς θεολογίας ὡς ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας. Διευθύνεται ἀπὸ τὸν παιδοψυχίατρο καὶ δρ. Θεολογίας π. Βασ. Θεορμὸ καὶ ἐκδίδεται δύο φορές τὸ χρόνο ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις Ἄρμος. Στὸ ἀνοιγμα τοῦ τεύχους φιλοξενεῖται ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερωνύμου Β' καὶ τὸ ἐν εἶδει προλογικὸ σημειώματος εἰσαγωγικὸ κείμενο γιὰ τὸ χαρακτῆρα, τὸ περιεχόμενον καὶ τὶς προοπτικὲς του νέου περιοδικοῦ ἀπὸ τὸν διευθυντὴ σύνταξης τοῦ περιοδικοῦ.

Στὴν πρώτη μελέτη τοῦ τεύχους «Πίστη, ἀπιστία καὶ μορφές τους. Ὁ ρόλος τῆς προσωπικότητος», ὁ Βασ. Σαρόγλου ἐξετάζει τὴ θρησκευτικὴτητα κάτω ἀπὸ τὸ φῶς τῶν πέντε βασικῶν παραγόντων πὺ διαμορφώνουν τὴν προσωπικότητα (ἐξωστρέφεια, εὐσυνειδησία κ.λπ.). Ὁ Αντ. Vergote στὸ κείμενό του «Ὁ ἄλλος ὡς θεμέλιο τοῦ ἐγὼ καὶ τῆς διυποκειμενικότητος» ἐπικεντρώνει τὸ ἐνδιαφέρον του στὴν πρόσκληση τοῦ ἄλλου πρὸς τὸ ὑποκείμενον ἀλλὰ καὶ στοὺς ἀπαραίτητους ὅρους γιὰ τὴ διαμόρφωση μίας ἀληθοῦς διυποκειμενικότητος πέρα ἀπὸ τὴν κατάστασιν τῆς ἀπλῆς συνύπαρξης.

Στὸ μελέτημα «Τί κάνει τὴ συμβουλευτικὴ νὰ εἶναι ποιμαντικὴ;» ὁ St. Muse ἀσχολεῖται μὲ τὶς βασικὲς παραμέτρους, οἱ ὁποῖες ὀφείλουν νὰ χαρακτηρίζουν τὴ συμβουλευτικὴ, προκειμένου νὰ ἀποτελεῖ βασικὴ διάστασιν τοῦ σωτηριώδους ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Ἔτσι δίνεται ἰδιαίτερη βαρύτητα στὴν ἀγάπην στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία προσδίδει στὸ ὄλο ἔργο μυστηριακὸ χαρακτῆρα. Στὸ ἐπόμενο κείμενον μὲ τίτλο «Διεκδικητικότητα καὶ χριστιανικὴ ἀγάπη» ὁ π. George Morelli ἐπανεξετάζει τὴν ἔννοια τῆς διεκδικητικότητος ἀπὸ μίαν ἄλλην προοπτικὴν, προσδίδοντάς τῆς ἕνα θετικὸ πρόσσημο στὸ πλαίσιο τῆς χριστιανικῆς ζωῆς. Ὁ π. Βασίλειος Θεορμὸς στὸ ἄρθρον του «Τὸ σῶμα ὡς πεδίο σύγκλισης καὶ συνεργασίας ψυχανάλυσης καὶ Ὁρθόδοξης θεολογίας» προτείνει ὡς ἀναγκαία τὴν σύγκλιση μεταξὺ ψυχαναλυτικῆς θεωρίας καὶ θεολογίας ἐπὶ τῇ βάσει, ἀφ' ἑνός, τῶν σχέσεων ἀντικειμένου καὶ τῆς θεωρίας τοῦ Λακάν γιὰ τὴ διάκριση μεταξὺ ἐπιθυμίας καὶ κινήτων καί, ἀφετέρου, τῆς σταδιακῆς ἀποδοχῆς τοῦ σώματος ἀπὸ πλειάδα νεώτερων θεολόγων.

Στὸ ἐπόμενο κείμενον «Οἱ ρίζες τῆς θρησκευτικότητος στὸ παιδί» ὁ David Elkind ἀντιμετωπίζει τὶς βασικὲς παιδικὲς ἀνάγκες ὡς πηγὲς γιὰ τὴ θρησκευτικὴ ἀνάπτυξιν

τῶν παιδιῶν. Πρόκειται γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς διατήρησης, τῆς ἀναπαράστασης καὶ τῶν σχέσεων, ὅπως ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς κατανόησης. Ὁ Allan Josephson στὸ ἄρθρο τοῦ «Προβλήματα ἀλληλεπιδράσεων στὶς χριστιανικὲς οἰκογένειες καὶ ἡ σχέση τους μὲ τὴν ἀναπτυξιακὴ ψυχοπαθολογία: προτάσεις γιὰ θεραπεία» ἐξετάζει τὸ ρόλο ποὺ μπορεῖ νὰ διαδραματίσει ἡ θρησκευτικὴ πίστη στὴν ὑπέρβαση ψυχοπαθολογικῶν προβλημάτων στὴν οἰκογένεια.

Ἀρκετὲς σελίδες τοῦ τεύχους ἀφιερώνονται σὲ συζήτηση παραδειγματικῶν κλινικῶν περιπτώσεων ἀπὸ τὴ ζωὴ πραγματικῶν προσώπων, οἱ ὁποῖες παρουσιάζουν ποιμαντικὸ καὶ ψυχολογικὸ ἐνδιαφέρον. Στὴ στήλη «Πεζόδρομοι» παρατίθεται συνέντευξη μὲ τὸν ἱερομόναχο Ἀντώνιο Ρωμαῖο πάνω σὲ θέματα ποὺ ἀφοροῦν στὶς ψυχολογικὲς ἐπιστῆμες ἀπὸ τὴν ὀπτικὴ τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ τεῦχος ὁλοκληρώνεται μὲ εἰδήσεις - χρονικά γιὰ συνέδρια καὶ τὸ βιβλιοκριτικὸ δελτίο.

Νικόλαος Ἀσπρούλης